

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.000.104
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента Давидової Ольги Василівни на дисертацію Жук Наталії Анатоліївни на тему «Комунікативна компетентність як основа професіоналізму патрульних поліцейських», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Перспективи інтеграції Української правоохоронної системи до міжнародної, зокрема європейської системи правоохоронних органів, обумовлюють необхідність оптимізації формату діяльності правоохоронців з урахуванням напрацьованих зразків передового досвіду іноземних країн для розроблення вітчизняних методів роботи і критеріїв оцінювання поліцейської професійної практики. Новелою прийнятого Закону України «Про Національну поліцію» є визначення на державному рівні необхідності встановлення виключно партнерських засад взаємодії поліції і населення.

Патрульна поліція є одним із передових підрозділів Національної поліції України, що виступає першочерговим захисником громадян та забезпечує публічний порядок і безпеку від посягань правопорушників та злочинців. Слід наголосити, що саме цей підрозділ найбільш наближений до населення і втручається у всі сфери його суспільного життя. Реформовані підрозділи патрульної поліції працюють шостий рік, достатньою мірою викристалізувалися проблеми, розв'язання яких вимагає ґрунтовних наукових досліджень. Професійна діяльність поліцейських патрульної поліції характеризується підвищеною психологічною напруженістю,

насичена конфліктними ситуаціями, які часто переростають у відкрите фізичне та збройне протистояння. Особливої значущості в цьому контексті набувають питання формування психологічної, а зокрема комунікативної компетентності патрульних поліцейських, що власне і зумовило вибір предмета дисертаційного дослідження Жук Наталії Анатоліївни.

Безперечно актуальність обраної теми підтверджується й тим, що попри суспільно-політичний, юридичний і психологічний інтерес до діяльності патрульної поліції, у межах проблематики юридичної психології зазначена проблема донині ніким із науковців предметно не досліджувалася. Натомість метою представленої дисертації є теоретичне обґрунтування, розробка пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення та експериментальна перевірка моделі формування комунікативної компетентності як основи професіоналізму патрульних поліцейських Національної поліції України.

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій. Теоретичні та методологічні засади дослідження комунікативної компетентності патрульних поліцейських в проблемному полі юридичної психології визначено з урахуванням специфіки поставленої мети, об'єкта і предмета дослідження. Для вирішення дослідницьких завдань Наталія Анатоліївна використала комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціально-наукових методів і підходів. Позаяк мету дослідження сформульовано науково виважено, завдання окреслено оптимально, ми бачимо три логічно пов'язані між собою розділи, що викликають наукову зацікавленість. Зміст дисертації сприймається як цілісний, логічний і чіткий композиційно, достатньо повно висвітлює окреслену проблематику та відповідає обраній спеціальності, що засвідчує системний підхід до наукового пошуку та дає підстави оцінювати представлені висновки як авторський здобуток.

Наукові положення роботи належно обґрунтовано коректними теоретичними узагальненнями з використанням значного масиву

літературних джерел, власного професійного досвіду авторки, а також емпіричним дослідженням комунікативної компетентності патрульних поліцейських, а саме результатами констатуючого і, що є особливо цінним, формуючого експериментів, проведених зі слухачами Київського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» Національної академії внутрішніх справ за напрямом підготовки «Патрульна поліція».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та рекомендації щодо напрямів і засобів формування комунікативної компетентності, сформульовані в дисертаційній роботі, є аргументованими й переконливими, пройшли апробацію та знайшли втілення у практичній діяльності для вдосконалення професійно-психологічної підготовки патрульних поліцейських Національної поліції України. Одержані результати використовуються також в освітньому процесі під час викладання в закладах вищої освіти МВС України навчальних дисциплін «Юридична психологія», «Професійно-психологічна підготовка», «Ефективна комунікація», «Толерантність та недискримінація в роботі поліцейського», про що свідчать відповідні акти впровадження.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логічним доведенням авторської позиції не лише в напрямі обґрунтування сутності комунікативної компетентності як основи професіоналізму патрульних поліцейських, а й відповідності сучасним потребам практики поліцейської діяльності. З огляду на це потрібно акцентувати увагу на практичній значущості представленої роботи.

Дисертація Жук Наталії Анатоліївни є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням комунікативної компетентності як основи професіоналізму патрульних поліцейських Національної поліції України, у якому запропоновано напрями підвищення ефективності її формування. Вперше науково обґрунтовано сутність комунікативної компетентності патрульного поліцейського як інтегративної властивості особистості

(симптомокомплексу), що формується у процесі соціалізації та проявляється у вигляді специфічної здатності використовувати наявні знання, уміння й навички для забезпечення ефективного спілкування в різних ситуаціях професійної взаємодії; доведено, що професійне спілкування патрульного поліцейського може відбуватися з позицій орієнтації на контроль чи орієнтації на розуміння, саме друга позиція характеризується прагненням зрозуміти всі обставини ситуації та поведінку людей в ній, при цьому метою є уникнення конфліктів та досягнення згоди сторін, зберігаючи рівність партнерів по спілкуванню; запропоновано та апробовано тренінгову програму формування комунікативної компетентності працівників патрульної поліції України, в трьох модулях якої представлені теоретичні та практичні завдання.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (222 найменування на 21 сторінці) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з них обсяг основного тексту – 171 сторінка.

У першому розділі **«Комунікативна компетентність патрульних поліцейських як проблема юридичної психології»** на підставі аналізу досліджень корифеїв юридичної психології та результатів правоохоронної діяльності визначено структурні компоненти та типові психологічні характеристики діяльності патрульних поліцейських. Наталія Анатоліївна влучно вказує на певні суперечності між цими особливостями та станом професійної підготовки поліцейських. Здобувачка зазначає, що особливості професійної підготовки патрульних поліцейських полягають у формуванні особистісних якостей, необхідних їм для успішної адаптації у професійному середовищі, в інтеріоризації необхідного професійного досвіду, у трансформації його в автентичні ціннісні орієнтації, у засвоєнні професійних знань і розвитку необхідних вмінь та навичок.

Авторка характеризує комунікативну компетентність як і складову, так і базову характеристику професійної компетентності, надає практичні рекомендації щодо культури спілкування працівників поліції з громадянами. Наголошуючи на комунікативному характері діяльності поліції та необхідності дотримання певного еталону поведінки поліцейського, дисертантка наголошує на доцільності застосування сучасних комунікативних технологій, які будуть корисними при вирішенні конфліктів.

У другому розділі **«Емпіричне дослідження комунікативної компетентності патрульних поліцейських Національної поліції України»** Наталею Анатоліївною подано виклад методів та методик для виявлення критеріїв, показників та подальшої динаміки формування комунікативної компетентності патрульних поліцейських в процесі впровадження запропонованої тренінгової програми, в основу якої покладено результати аналізу емпіричних даних.

Комунікативна компетентність ґрунтується на низці властивостей і якостей особи, серед яких важлива роль належить комунікативній толерантності, що поділяється на ситуативну, типологічну, професійну і загальну. Структуру комунікативної компетентності патрульного поліцейського дослідниця представляє комунікативною толерантністю, здатністю контролювати процес спілкування, прагненням до домінування, але при цьому дружелюбністю, а також розвиненим емоційним інтелектом.

У третьому розділі **«Напрями та засоби формування комунікативної компетентності патрульних поліцейських національної поліції України»** здобувачка наголошує на важливому місці професійної психологічної підготовки в системі службової підготовки, адже, як зазначає авторка, 36% ефективності роботи патрульного визначається вмінням встановлювати контакти, виходити з конфліктів, протистояти маніпуляціям. Погоджуємося з позицією Наталії Анатоліївни щодо необхідності здійснення підготовки керівним складом підрозділу,

штатними психологами, командирами та самими патрульними, також доцільності використання тренінгових та ігрових технологій.

На особливу увагу заслуговує авторська тренінгова програма, яка спрямована, відповідно до результатів емпіричного дослідження, на розвиток комунікативної компетентності патрульних поліцейських і дозволить в коротких часових межах надати дієву допомогу в підготовці професіонала. Реалізація програми надає учасникам можливості перевірити свої навички комунікації; визначити власні слабкі сторони при здійсненні впливу на інших; виявити ті якості й риси особистості, які заважають патрульному ефективно виконувати службові обов'язки та набувати професіоналізму; встановити свій рівень комунікативної компетентності; відпрацювати алгоритми встановлення дієвої комунікації в різних типових та нетипових ситуаціях; обмінятися практичним досвідом комунікативної взаємодії з колегами.

Отже, дисертаційне дослідження Н.А. Жук виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними та емпіричними даними. Основні результати дослідження з теми дисертації висвітлено у 12 наукових публікаціях, серед яких три наукові статті – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з психологічних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також вісім тез – у збірниках доповідей науково-практичних конференцій.

Анотація дисертації відповідає її змісту і дає уявлення про актуальність, теоретичне та практичне значення роботи.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Проте слід звернути вагу Наталії Анатоліївни на окремі зауваження та дискусійні моменти.

1. Перший розділ має вийти на ті провідні професійно-важливі якості, які визначають комунікативну компетентність патрульних, і які стають гіпотезою для емпіричного дослідження та відповідного підбору

психодіагностичного інструментарію. Тим більше, що у розділі 2 на с. 83 авторка пише: «На другому етапі дослідження ми визначили блок методик, які допомогли виявити психологічні особливості комунікативної компетентності патрульних поліцейських». І закономірним питанням є, на основі чого? Логічно було б, що на основі теоретичного вивчення феномену у розділі 1.

2. Для висновків щодо особливостей комунікативної компетентності патрульних бажано б було провести не лише опис усереднених показників, але факторний аналіз взаємозв'язків досліджуваних характеристик, щоб на їхній основі розробляти у подальшому тренінг. Інакше наявний опис цивільних осіб, об'єднаних прагненням працевлаштування у патрульній поліції. Важливо зрозуміти, які якості визначають сформованість (або несформованість) комунікативної компетентності патрульних.

3. У підрозділі 3.1 на с. 123 авторка окреслює два завдання психологічної підготовки патрульних. Це має право на існування, але, насправді, їх можна було назвати одним поняттям «формування толерантності до невизначеності». Але це не є принциповим. У даному підрозділі привертає увагу надмірний екскурс до загальної підготовки, який має обсяг 10 сторінок.

4. Підрозділ 3.2 варто звільнити від опису конкретних вправ сесій, адже вони є у Додатках. При цьому сам підрозділ є занадто великим.

Втім зазначені зауваження істотно не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та є більшою мірою підставою для дискусії.

Загальний висновок: дисертаційне дослідження Жук Н. А. «Комунікативна компетентність як основа професіоналізму патрульних поліцейських» відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., №261, від 03 квітня 2019 р., №283;

п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р., №167, а її авторка – Жук Наталія Анатоліївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

**кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту
МВС України**

Ольга ДАВИДОВА

Відділ кадрів
Прохівець Сизак
О.М. ДИВАК

